

Потпуковник СТАНИСЛАВ ПОДБОЈ

РЕГУЛАРНА АРМИЈА И ПАРТИЗАНСКИ НАЧИН РАТОВАЊА

Партизанско ратовање, све до Другог светског рата, било је углавном оштро одвојено од дејства регуларне армије. Партизанске јединице ретко су улазиле у састав регуларне армије, а јединице регуларне армије нису примењивале партизански начин ратовања.

Званичне доктрине постојећих армија уопште не разматрају могућност преласка јединица регуларне армије на партизански начин ратовања. То би се у великој мери могло објаснити тиме што су се чак и оне регуларне армије, код којих су постојали услови за примену партизанског начина ратовања, свесно чувале непосредног партизанског утицаја, било из страха од буђења свести бораца у редовима регуларне армије и „нагризања“ дисциплине, било из бојазни од изразитијег развијања иницијативе нижих јединица, која би била у преоштрој супротности са начелима бирократског централизма.

Негативан став према могућностима примене партизанског начина ратовања од стране јединица регуларних армија условљава извесну крутост у начелима војних доктрина тих армија. Због такве крутости поједине изоловане или окружене јединице губе сваку другу перспективу осим пробијања ка главнини (а то је често неоствариво) или борбе до уништења која се обично завршава предајом.

Нема сумње да би многе мање јединице бивше југословенске војске биле спремне и нашле могућности за продужење борбе 1941 год. да су унапред биле припремане за партизански начин ратовања. Међутим, виши старешински кадар онемогућио је сваку иницијативу у томе правцу и предузео све мере да капитулација буде што бржа и потпунија.

Такође, нема сумње да би се 1941, па и 1942 године избегла многа масовна заробљавања мањих и крупнијих јединица Совјетке армије, да су сваки борац и свака јединица, поред неопходне свести, имали и поуздану перспективу у могућност преласка на партизански начин ратовања.

Наша регуларна армија постала је из партизанског покрета у току Народноослободилачког рата, а јединице регуларне армије често су примењивале партизански начин ратовања. На пример, поједине јединице IV корпуса у Четвртој и 3 дивизије у Петој офанзиви, које су биле одвојене од главнина, упућиване су на партизанска дејства. Још је карактеристичнији пример VI и X корпуса који су 9 фебруара 1945 године, у току немачке

противофанзиве према Вировитичком мостобрану прешли на партизански начин ратовања.

Еластична примена партизанског начина ратовања од стране јединица наше Армије несумњиво је знатно допринела што непријатељу у току читавог рата није пошло за руком да зароби макар једну јединицу од чете навише. А оријентација наших јединица на брз и лак прелаз на партизански начин ратовања такође је утицала да су оне без предрасуда посматрале борбу у окружењу као обичан облик борбе који су често успешно примењивале.

И поред богате праксе у Народноослободилачком рату, наша званична правила не третирају питање примене партизанског начина ратовања од стране јединица регуларне армије. О томе се не пише ни у стручној литератури, нити се таква питања разматрају у задацима и вежбама.

Пошто би дискусија по овоме проблему, по нашем мишљењу, била актуелна и корисна, изнећемо неке поставке које би могле послужити бар као база за дискусију.

Јединице регуларне армије могу конкретно примењивати партизански начин ратовања, било повезивањем својих акција са акцијама регуларне армије или ради постизања посебних циљева који моментално нису непосредно везани за акције на фронту.

У овом другом случају извесне регуларне јединице могу се, у одбранбеним и нападним операцијама, као и у периодима стабилизације, привремено или за дуже време упућивати преко линије фронта, у дубину поседнуте територије од стране непријатеља, у оне рејоне где треба **подићи или проширити устанак** или подићи дух народа и потстаћи га на пружање отпора. Јачина и састав оваквих јединица зависили би од конкретних услова. То би обично биле мање јединице, јачине до стрељачког батаљона. Формацију таквих јединица требало би нарочито подешавати: олакшати опрему, евентуално повећати количину муниције и суве хране; избором наоружања омогућити да се јединица у непријатељској позадини може снабдевати муницијом из „непријатељских“ извора; возећу комору заменити товарном, заштити питање будности и до највећих могућих граница повећати њихову покретљивост. У погледу тешког наоружања овакве јединице морале би се често ограничавати само на бацаче, реактивна и бестрајна оруђа. Међутим, употреба макар и појединих артиљериских оруђа, може имати врло велики морални значај, те је веома корисно да такве јединице располажу и са понеким оруђем брдске артиљерије. По преласку у непријатељску позадину јединица почиње да дејствује по начелима партизанског ратовања.

Сам прелазак јединице преко линије фронта такође је важно питање коме би у теорији требало поклонити пажњу. При томе су довитљивост, корисност међупростора и повољних момената за изненађење главни фактори, али не и једини. У појединим случајевима такво пребацивање мораће се обезбедити акцијама јединица на фронту, понекад чак и пробојем фронта са ограниченим циљем.

Јединице регуларне армије могу у пуној мери примењивати партизански начин ратовања у тешњем садејству са акцијама саме армије у од-

бранбеним и нападним операцијама, отступању, гоњењу и сусретној борби као и за време стабилизације. Па ипак, изгледа да би таква примена имала знатно више места и значења у одбранбеним, него у нападним операцијама, као што то показују и поменути примери из Народноослободилачког рата.

Мање регуларне јединице, јачине до батаљона, могу се корисно употребити у **нападним операцијама**, при организацији и извршењу пробоја, ако се још у току припремног периода пребаци преко фронта у непријатељску позадину. Задаци таквих јединица личили би на задатке падобранских јединица, али би се по начину извршења више ближили партизанским дејствима. Инфилтрирањем извесног броја оваквих јединица у тактичку и оперативну зону отсека пробоја могу се у знатној мери парализати дубински елементи непријатељске одбране, нарушити њена стабилност и допринети брзом и успешном извршењу пробоја.

Овакве јединице имале би многобројне задатке, као на пример:

— да привуку на себе поједине непријатељске резерве у критичним моментима борбе;

— да уништавају поједине тенковске или артиљериске групе;

— да парализују противтенковске резерве или поједине елементе ПТ одбране по дубини;

— да заузму важне рејоне у захвату појединих положаја или појасева по дубини са циљем да се повећа темпо операције;

— да заузму неки теснац, прелаз или раскрсницу у непријатељској позадини;

— да постављају минско поље на одређеним местима да би отежавале непријатељски маневар;

— да врше диверзије на помоћним правцима;

— да уносе панику у непријатељску позадину, итд.

Успех оваквих акција зависио би нарочито од тога у којој су мери усклађене по времену са акцијама регуларне армије. Ипак, треба имати у виду да нека прецизнија планирања за акције таквих јединица не долазе у обзир, јер би спутавала њихову иницијативу која је основни предуслов успеха. Својим иницијативним дејством ове јединице могу непријатељу нанети такве ударе који би, нарочито у моралном погледу, могли знатно надмашити резултате неких прецизнијих планских дејстава.

У сваком случају, таквим јединицама требало би прецизније постављати само задатке, с тим да саме јединице уз потребну помоћ решавају сва остала питања (место и време преласка фронта, правац кретања, место задржавања, правац и начин наносења удара и поступак по извршењу задатка, итд.).

У погледу формације и састава ових јединица постојале би извесне специфичности. Пошто се по извршењу задатка, по правилу, морају враћати у састав својих јединица, њихову формацију, начелно, не би требало мењати у већој мери. У сваком случају треба им обезбедити што већу покретљивост и најнужније материјалне резерве у праницама постављеног задатка. Пошто би се ове јединице кретале углавном на просторији са гушћим распоредом непријатељских јединица, употреба тежег наоружања била би још ограниченија него у раније изнетом случају.

Инфилтрирање јединица може се применити не само у зони пробоја, већ можда још корисније на осталим отсецима, да би се постигнути пробој брзо проширио и да би се брже постигли оперативни циљеви.

Могућности примене партизанског начина ратовања повећавају се у току борбе у дубини, јер се код непријатеља појављује више осетљивих тачака за наношење ефикасних изненадних удара и слабијим снагама, а осим тога могу се много лакше пронаћи повољна места за прелаз линије фронта.

Партизанска дејства појединих регуларних јединица могу пружити неочењиве користи у **гоњењу** непријатеља. Остављајући све што би им смањивало покретљивост, овакве јединице могу се забављати далеко у дубину распореда отступајућих колона и уносити панику у њихове редове. Својом појавом оне могу активирати латентне снаге отпора и тиме знатно повећати своју ефикасност. Заузимањем појединих осетљивих тачака на комуникацијама (теснаци, мостови, прелази, раскрснице), као и запречавањима, ове јединице могу знатно успорити брзину повлачења отступајућих колона, ометати им слободу маневра и тиме допринети њиховом окружењу и уништењу.

Прелаз линије фронта у **сусретној борби** знатно је лакши него у другим ситуацијама, а у вези са тиме лакша је и примена партизанског начина дејства. У таквим случајевима поједине јединице могу имати задатке сличне онима који су изнети код пробоја позиционе одбране, а један од најважнијих задатака био би да нападају непријатеља пре но што се развије за бобру, са циљем да му нанесу губитке и омету и успоре развој његових колона за борбу.

У таквим ситуацијама нема времена за нарочитим подешавањем формације јединица намењених за партизанско дејство. Ту је главно да се одређеној јединици благовремено постави реалан задатак да би имала довољно времена и могућности за његово извршење.

Примена партизанског начина ратовања особито је значајна у **одбраненим операцијама**. Ту се више не ради само о партизанским дејствима ситних, већ у појединим ситуацијама и најкрупнијих јединица регуларне армије.

По нашем мишљењу, углавном, постоје три посебна случаја примене партизанских дејстава у одбраненим операцијама.

Први случај углавном би обухватао акције мањих јединица са сличним задацима који су изнети код нападних операција. То би биле акције мањег обима и значаја као: уништавање извесних непријатељских делова, ремећење саобраћаја, уношење забуне у позадину, везивање извесне јединице и развлачење непријатељских снага, развијање осећања несигурности код непријатеља, диверзије и слично.

У погледу јачине, састава и формације оваквих јединица важило би углавном оно што је већ изнето код нападних операција. У оваквим случајевима има довољно времена да се формација одређених јединица усклади са постављеним задатком и условима ситуације.

Други случај обухватао би прелазак на партизански начин ратовања оних јединица које би развојем ситуације биле доведене до алтернативе да буду или уништене, или да се предају.

Овај случај заслужује нарочиту пажњу. У рату се често дешава да се нека јединица нађе у окружењу, било да је у такав положај доведена дејствима непријатеља, или потребом да се одржи у извесном рејону без обзира на евентуално окружење. Међутим, ретко када ће бити оправдано да се ма која јединица задржи у окружењу до уништења. Готово у свим случајевима биће правилније да се задржавање у окружењу временски ограничи на неопходно потребан минимум, а јединици остави на расположењу довољно могућности за пробијање.

Ако су јединице при ослобађању из окружења упућене само на пробијање ка својој главнини изгледи на успех обично нису повољни, јер непријатељ по правилу улаже највеће напоре да спречи баш такво пробијање.

Међутим, ако јединице при пробијању из окружења нису ничим ограничене, а поготову ако могу бар привремено прећи на партизански начин ратовања, онда ће се не само наћи празнина у непријатељском систему окружења, већ најчешће и довољно могућности да му том приликом нанесу и јаке ударце.

У нашем Народноослободилачком рату било је много пробијања из обруча, а да непријатељу, као што је већ напоменуто, није ни једном пошло за руком да зароби или уништи макар једну јединицу од чете навише. Напротив, баш приликом пробијања из обруча непријатељу су често задавани јаки удари и постизани велики успеси. Ови примери су нарочито интересантни ако их упоређујемо са примерима окруживања јединица Совјетске армије 1941 године.

Питање надлежности одлучивања, када се нека јединица може пробити из обруча, доста је деликатно. У сваком случају, треба што мање ограничавати иницијативу команданата окружених јединица да би им се пружило што више могућности за организацију и извршење пробоја. А командант окружене јединице, са своје стране, треба да учини све што би могло допринети успеху главнине.

Јединице које се затекну у окружењу налазе се у своме нормалном формациском саставу. При пробијању из обруча и преласка на партизански начин ратовања поставља се питање евентуалног подешавања формације, а у вези са тиме и питање односа према техници и материјалу. При преласку на партизански начин дејства, нарочито код мањих јединица, теже наоружање и возећа комора често могу кочити покретљивост јединице и тиме нанети више штете него бити од користи. Код већих јединица може постојати више услова за коришћење тежег наоружања (топова, а евентуално и тенкова). Но, у сваком конкретном случају, треба добро проценити шта од наоружања и опреме треба задржати, а шта не. Ни у коме случају није оправдано задржавање технике само са циљем да се иста спаси и сачува, ако би јединица услед тога постала недовољно покретљива и недовољно способна за све активности које изискује извршење задатака у оквиру партизанског начина дејства. Исто тако било би погрешно ако би се јединица без неопходне потребе лишила извесног наоружања и опреме која би јој доцније могла бити од користи. Наравно, и ове јединице врше попуно из непријатељских извора на исти начин као и свака друга партизанска јединица.

Наоружање и опрему које јединица не може собом понети треба закопати или сакрити на други погодан начин, кад год за то постоје услови. Ако нема таквих услова, онда треба уништити и наоружање и опрему да не би пали непријатељу у руке.

Артиљериске и друге јединице, које би остале без свог наоружања, привремено се претварају у стрелачке јединице, али морају бити увек спремне да опет дођу до одговарајућег наоружања било отимањем од непријатеља или да га узму са сакривених места.

Трећи случај обухватао би примену партизанског начина дејства у најширим размерама од стране најкрупнијих јединица, на тај начин, што би се у извесним случајевима некој оперативној јединици одредило оперативно подручје, на коме би изводила операције без непосредне чврсте везе са другим јединицама, слично као што су извођене операције у Шестој и Седмој офанзиви. У таквим операцијама јединица не би смела дозволити непријатељу да је потисне са одређеног оперативног подручја већ би се, на случај потребе, забацивала непријатељу иза леђа и продужавала операције у његовој позадини. Таква јединица дејствовала би у више или мање компактној групи (што би, углавном, одговарало потреби наносења јачег удара непријатељу), или растресито, тј. по јединицама, у циљу избегавања непријатељског удара под неповољним условима.

Трећи случај обухватио би и оне случајеве када би се извесна оперативна јединица, због сувише неповољног односа снага у корист непријатеља и других околности, нашла у немогућности за даље извођење маневра по дубини. Она би тада била принуђена да прибегне забацивању иза леђа непријатељу. Само забацивање вршило би се у већим или мањим групама према ситуацији.

При преласку тако крупних јединица на партизански начин ратовања требало би да формација јединице бар у почетку остане без промене, тако да у своме саставу могу имати и све родове војске. Али се може десити да и тако крупне јединице морају остати без тешког наоружања (да га сакрију или униште), нарочито тада када би јединица била принуђена да дејствује више растресито.

У отступању такође постоје широке могућности за корисну примену партизанског начина ратовања. Стварањем заседа и другим начинима дејства и најмање јединице могу наносити осетне ударе непријатељу, узнемиравати га и натеривати на већу опрезност и успоравање темпа његовог наступања. На тај начин може се створити потребно време јединицама регуларне армије за планско извођење маневра по дубини. (Например, рушење појединих објеката на комуникацијама, које би непријатељ успео да оправи, може бити један од тако важних задатака остављених јединица).

За неко веће подешавање формације остављених јединица неће се имати довољно времена. Било би оправдано да се у појединим случајевима таквим јединицама оставе и артиљериска оруђа, чак и већег калибра, која би, прикривена на одговарајућим местима, изненадним дејством и у најповољнијим моментима могла постићи велике резултате и допринети успеху тих јединица. Евентуални губитак таквих оруђа, ако успешно изврше задатак, био би оправдан.

У периодима стабилизације на фронтovima могу се активирати поједине јединице регуларне армије упућивањем преко линије фронта ради извршења задатака из области партизанског начина ратовања. Задаци могу бити разнолики (узнемиравање непријатеља, уништавање појединих елемената одбране, развлачење непријатељских снага, уништавање неког командног места или неке опасне батерије, хватање заробљеника, узнемиравање позадине, уништавање складишта, рушење комуникација, постављање мина и сл.). Пошто извршење таквих задатака није временски везано за акције регуларне армије, њихов избор може се препустити у ширим границама самим извршиоцима.

Формациски састав и јачина оваквих јединица могу бити добро проstudирани, јер за то постоји довољно времена. Пре упућивања јединица људство треба обучити, нарочито у техници пребацивања преко фронта, у коришћењу непријатељског наоружања, у познавању земљишта на коме ће радити и у познавању непријатељског распореда.

* * *

У овоме чланку навели смо неколико случајева који би, по нашем мишљењу, у потпуности могли оправдати примену партизанског начина ратовања код јединица регуларне армије.

Тактику регуларних јединица по преласку на партизански начин ратовања нисмо разматрали, јер она претставља посебно питање које спада у домен тактике партизанских јединица уопште.

Једно од најважнијих питања из области примене партизанског начина ратовања од стране регуларних јединица било би питање надлежности доношења одлуке о прелазу на партизанско ратовање. Преширока иницијатива по питању одлучивања могла би неповољно утицати на компактност дејстава јединица регуларне армије, а код превелике централизације могли би се пропустити најповољнији моменти за прелазак, од којих често у пресудној мери зависи коначни успех таквих акција. Зато се неке круте поставке по овоме питању не могу дати. Прописивање надлежности за доношење таквих одлука у извесној мери могло би се извршити само у погледу упућивања мањих јединица на партизанска дејства, када се упућивање врши без непосредног притиска од стране непријатеља. У таквим случајевима, било би довољно могућности да се обезбеди иницијатива нижих старешина, јер би било времена за подношење одговарајућих предлога. Напротив, у случајевима када прелазак на партизанска дејства треба вршити под условима непосредног непријатељског притиска, као на пример, у окружењу, иницијатива непосредно заинтересованих јединица треба да дође више до изражаја. У нападу и гоњењу такође може бити корисна шира иницијатива нижих јединица. У одбрани и отступању иницијатива нижих јединица не би смела да прелази оквире постављеног задатка.

Могућност стварне примене партизанског начина ратовања од стране јединица регуларне армије, као и њен обим и потреба условљени су истим околностима као и примена партизанског начина ратовања уопште (бројни и квалитативни однос снага и технике, економски, политички, морални и

други фактори). Резултати би у првом реду зависили од свести бораца и нижих јединица и способности и иницијативе руководства.

У армији код које дисциплина базира на свести већине бораца о праведности и нужности ослободилачког рата, примена партизанског начина ратовања не би могла нагрести чврстину армије, већ је само повећати. Напротив, код армија које су принуђене да се ослањају само на круту дисциплину, изгледи на могућност преласка на слободнија партизанска дејства могли би допринети распадању армије.

Успешна примена партизанског начина ратовања од стране регуларне армије могла би сасвим изменити и умањити значај величине државне територије на могућност вођења дуготрајнијег рата при условима несразмерне надмоћности непријатеља у појединим периодима. На случај јакот непријатељског фронталног притиска, јединице оперативне армије биле би у могућности да, у крајњем случају, пробијањем преко фронта и забацивањем за леђа непријатељу поврате потребан део изгубљене територије и продуже борбу под повољнијим условима. (Да је применила оваква дејства српска војска би можда 1915 године избегла чувено напуштање државне територије и повлачење преко Албаније). Пета офанзива претставља сјајан пример оваквих дејстава.

Применом партизанског начина дејства у оперативној армији изменио би се појам линије фронта и знатно умањило значај њене неприкосновености, јер би се посматрала као низ могућности за пребацивање јединица било у непријатељску позадину, било обратним правцем. Могућност доласка у такозвану „безизлазну ситуацију“ смањила би се на минимум. Нестало би и оштре границе између партизанског и регуларног начина ратовања, тако да би, према ситуацији, и партизанске и регуларне јединице примењивале један или други или комбиновани начин дејства.

* * *

Нема сумње да наша Армија треба да прихвати могућност широке примене партизанског начина ратовања од стране јединица регуларне армије, тим пре што баш она и располаже изванредно богатим искуствима. Због тога би, у сваком случају, ово питање требало теоретски обрадити и унети одговарајуће допуне у одредбе војних правила да би се јединицама прошириле перспективе могућих борбених дејстава. Исто тако би биле потребне одговарајуће допуне у програмима борбене, тактичке и оперативне обуке, а и у решавању многих других питања, као например, формације, опреме, итд.